

Motion till riksdagen 2005/06:U252

av **Sten Tolgfors (m)**

Världssamfundets agerande mot folkmord

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om regionala organisationers potentiella betydelse för krishantering.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om FN-stadgan.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om behovet av svensk förmåga att agera i krishanteringsinsatser.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att FN och EU måste kunna agera snabbt, både politiskt och militärt, vid behov av krishantering.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att statssuveräniteten inte kan överordnas de mänskliga rättigheterna.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om vetorätten och principerna i FN-stadgan.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om funktionsfördelning mellan olika organisationer vid krishantering.

Världen och Sverige står inför en ny hotbild

Före murens fall 1989 fanns ett existentiellt hot hängande över oss i Europa – men samtidigt var risken för krig möjligen begränsad. Alla parter visste hur högt priset för en konflikt skulle vara, vilket verkade återhållande. Den som inledde konflikt skulle få bära konsekvenserna av detta. FN-stadgan speglar den värld i vilken den tillkom.

Fel! Okänt namn på

I dag är risken för krig liten för oss i Västeuropa – men risken för krig i övriga världen är troligen större än tidigare. Med några undantag är det lokala och regionala konflikter som hotar.

Det finns inte tillräckligt starka faktorer som verkar återhållande vid kriser idag. Den som startar krig får inte alltid bära de fulla konsekvenserna av detta. Ofta förs krig av en väpnad grupp mot en annan väpnad grupp, eller mot ett lands regering. Den krigförande gruppen tar inte ansvar för civilbefolkningens situation – civila ses tvärtom ofta som ett legitimt mål. Det totala kriget är därmed i någon mening tillbaka. Afrika har drabbats hårt av detta de senaste åren med konflikter i bl.a. Zaire, Sierra Leone och Sudan.

Kriget har ändrat karaktär. Nya icke-statliga aktörer sprider skräck på många håll i världen.

Eftersom de väpnade grupper som startar krig ofta har självberikande, egen makt eller hat mot en annan grupp som drivande krafter saknar de intresse av internationell legitimitet och är svåra att påverka med diplomatiska medel. De saknar vanligen respekt för internationella konventioner och krigets lagar. Barnsoldater rekryteras och utnyttjas, våldtäkt används systematiskt som ett vapen, svält och stymplingar brukas för att försvaga motståndarens befolkningsbas.

Under det kalla kriget var jorden uppdelad i supermakternas intressesfärer. Detta var av ondo, och det innebar att supermakterna kontrollerade och styrde konflikter världen.

Idag är världen rörigare och nya hot växer fram. Den bipolära världen har på samma gång följts av en monopolär och multipolär värld. USA är så överlägset starkast att motstycke saknas i historien. Samtidigt innehar och aspirerar fler länder på kärnvapen och regionalt inflytande. Delar av världen finns i praktiken utanför de större makternas intresseområden.

När det externa trycket lättat har etniska och historiska konflikter blossat upp på nytt, konflikter som tidigare utnyttjades av t.ex. kommunistledningen i Jugoslavien. Svaga stater som befinner sig i sönderfall tappar kontrollen över delar av sina områden. Militära frigörelsegrupper söker rycka åt sig delar av länder, som i Tjetjenien.

Detta sönderfall, liksom repressionen som denna typ av instabilitet möter från den etablerade staten vari den väpnade gruppen verkar, ger grogrund för terrorism utanför det berörda området.

Effekterna av detta är framförallt lokala och regionala, men via flyktingströmmar och behov av insatser för fred och säkerhet samt humanitär hjälp blir konsekvenserna internationella.

En stat har rätt att använda våld för att värna sig, men det finns regler för hur våld får användas. I folkrätten har de facto det senaste decenniet statsuveräniteten tonats ned, till förmån för enskilda människors rätt. Det är bra. Budskapet måste vara att ingen och inget land har rätt att kränka mänskliga rättigheter. Inget land har heller rätt att titta åt andra hållet för att låta en väpnad grupp kränka mänskliga rättigheter inom landets gränser. Dessa står över statsuveräniteten, vilket understryks av FN-stadgans principer.

Det pågår en debatt om hur FN-stadgan måste utvecklas för att fungera i en rörlig värld.

Fel! Okänt namn på

Här finns flera olika faktorer att ta hänsyn till: Beslut om insatser från omvärldens sida måste vara legitima, dvs. de måste erhålla erforderligt politiskt stöd. Besluten måste också vara legala, dvs. fattas på ett sätt som ger lagligt mandat.

Statsminister Göran Persson har aviserat att han vill se en reformering av FN-stadgan, bl.a. med avseende på EU-ländernas representation i säkerhetsrådet. Men det avgörande och allt överskuggande är mandatfrågan, när och på vilka villkor skall det internationella samfundet kunna gripa in i en konflikt?

För att upprätthålla FN-stadgans principer krävs att vetorätten ses över. Idag handlar den i praktiken mer om att permanenta medlemmar av säkerhetsrådet kan avisera att vetorätten kan komma att användas, än om att ett veto formellt läggs in i säkerhetsrådet. Men vetorätten gör att FN:s oförmåga att agera stundom gör att organisationen kommer i konflikt med principerna i den egna stadgan, t.ex. åliggandet att förhindra folkmord.

Vetorätten är dock ett uttryck för faktisk politisk och militär makt. Det går därför inte att ta ifrån ett land eller alla de berörda medlemmarna vetorätten utan deras medgivande, eftersom FN då förlorar sitt reella inflytande.

Besluten blir vidare meningslösa om det inte finns en faktisk kapacitet att agera från omvärldens sida. Den synas annars snabbt av grupper som inte vill väl. Det paradoxala är därför att trots att Sverige och Europa lever säkrare än på decennier, så har kravet på vår militära förmåga på många sätt ökat. Behovet av insatser för freden är stort och kommer knappast att minska – detta av rent humanitära skäl. Omvärlden kan inte stillatigande se på när folkmord pågår, som en gång skedde i Rwanda. Detta ställer krav på enskilda länders försvar, men också på länders och organisationers samverkan.

Det ter sig nödvändigt med en funktionsfördelning mellan olika organisationer för att klara morgondagens krishantering. EU med dess breda säkerhetsbegrepp kan hantera lokala och regionala kriser. För detta måste EU skapa en faktisk förmåga att agera, som ännu saknas. USA:s medverkan är nödvändig i varje hantering av hot och kriser av mer existentiell karaktär och där hoten är av strategisk karaktär. En stark transatlantisk länk är nödvändig. Varje splittring mellan USA och EU minskar möjligheten att hantera kriser fredligt och omöjliggör i praktiken adekvata insatser, när så inte är fallet.

Världssamfundet behöver en förmåga att agera snabbt, både politiskt och militärt. Ju snabbare och ju tidigare FN och EU agerar desto mindre insatser krävs som regel. Insatserna måste dessutom ses som en skala där det ingår agerande för att förebygga kriser, förhindra kriser när de hotar, stoppa dem som redan brutit ut och bygga upp samhällen när kriser väl stoppats.

De regionala organisationernas uppgifter kommer att behöva öka inom ramen för FN-uppdrag. FN-stadgan ger utrymme för detta. Värt att notera är att FN:s säkerhetsråd enligt FN-stadgan har *huvudansvaret* – men inte hela ansvaret – för fred och säkerhet.

Det är fullt möjligt med en utveckling där fredsinsatser kan komma att bli farligare för de deltagande länderna. Här kan finnas en koppling till terrorism och försök till politisk utpressning. Betydelsen av att besluten om att agera är legala och legitima är stor, inte minst för folklig förankring av krishanteringsinsatser.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 3 oktober 2005

Sten Tolgfors (m)